

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДВОДУ У ЦИВІЛЬНОМУ
СУДОЧИНСТВІ ЗА ПРОЕКТОМ ЗАКОНУ УКРАЇНИ
«ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ГОСПОДАРСЬКОГО
ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ,
ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ
УКРАЇНИ, КОДЕКСУ АДМІНІСТРАТИВНОГО
СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ ТА ІНШИХ
ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ»
ЗА № 6232 ВІД 23.03.2017 РОКУ**

12 січня 2015 року Президентом України підписано Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020».

«Стратегія-2020» складається з чотирьох векторів руху: сталий розвиток країни; безпека держави, бізнесу та громадян; відповідальність і соціальна справедливість; гордість за Україну в Європі та світі.

Метою реформ визначено досягнення європейських стандартів життя та гідного місця Україні в світі.

«Стратегія–2020» включає в себе 62 реформи, з них пріоритетними визначені 8 реформ та 2 програми.

Однією з пріоритетних реформ є судова реформа, якій приділяється особлива увага, метою якої є реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів задля практичної реалізації принципів верховенства права і забезпечення кожному права на справедливий судовий розгляд справ незалежним та неупередженим судом. Реформа має забезпечити функціонування судової влади, що відповідає суспільним очікуванням щодо незалежного та справедливого суду, а також європейській системі цінностей та стандартів захисту прав людини.

На цей час в нашій країні судова реформа перебуває на другій стадії, та одним з поетапних кроків якої, є внесення Президентом України до Верховної Ради України проекту Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів», який 23.03.2017 року зареєстрований за № 6232.

У вищевказаному документі розмежовано повноваження між різними видами юрисдикції, уточнено категорії справ, підвідомчих цивільним судам, а також розширено територіальну юрисдикцію – підсудність справ. Редакція нового ЦПК змінює традиційний підхід до видів провадження в

цивільному судочинстві: крім загального позовного, передбачає спрощене позовне для розгляду справ за заявам про стягнення сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику не відомо. Крім іншого, вводиться процедура врегулювання спорів за участю судді, розширюється перелік способів судового захисту та засобів, запроваджуються нові правила забезпечення позову та інші нововведення. Загалом автори документа демонструють підхід до уніфікації процесів у різних видах судочинства.

Істотних змін знає порядок відводу у цивільному судочинстві.

Метою дослідження є здійснення ґрунтовного порівняльного аналізу норм діючого Цивільного процесуального кодексу України із запропонованою редакцією нового Цивільного процесуального кодексу

України (ЦПК України), що стосуються порядку відводу в цивільному судочинстві, оскільки для дотримання вимог законодавця, спрямованих на захист інтересів сторін та учасників цивільного процесуального судочинства, а також для нормального виконання завдань правової держави велике значення мають положення закону, що визначають обставини, за наявності яких учасники процесу можуть скористатися правом на відвід.

Питання про усунення особи від виконання обов'язків досить важливе, оскільки судова процедура вважається справедливою тільки тоді, коли вона спрямована на забезпечення верховенства права, законності, рівності учасників процесу перед законом і судом, змагальності, гласності та відкритості

Відвід – це сукупність норм, які забезпечують об'єктивність та неупередженість осіб, які беруть участь у судовому розгляді справи, а також виконання інших вимог цивільно-процесуального законодавства, що визначає, які особи і за яких обставин не можуть брати участь у цивільному процесі.

Чинним ЦПК України передбачена можливість відводів (самовідводів) судді, секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача. Також встановлені: підстави відводу судді; недопустимість повторної участі судді в розгляді справи; підстави для відводу секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача; момент подання заяви про відвід; порядок вирішення заяви про відвід; вимоги до заяви про відвід; порядок оскарження; наслідки відводу.

Здійснюючи аналіз та порівняння норм чинного цивільного процесуального законодавства та редакції нового законопроекту, слід зазначити наступне.

З аналізу ст. 20 чинного ЦПК та ст. 37 в редакції проекту нового ЦПК України щодо підстав для відводу судді вбачається, що статті майже залишились тотожними, однак запропонованим ЦПК України щодо визначення критерію за яким суддя не може розглядати справу і підлягає

відводу (самовідводу) внесено доповнення та включено до цього переліку – осіб, які надавали стороні або іншим учасникам справи правничу допомогу (незалежно від їх участі у судовому процесі), або іншого судді, який входить до складу суду, що розглядає чи розглядав справу.

З аналізу ст. 21 чинного ЦПК та ст. 38 в редакції проекту нового ЦПК

України щодо недопустимості повторної участі судді в розгляді справи, вбачається, що статті також залишилися тотожними, за винятком того, що до складу підстав внесено доповнення про недопустимість повторної участі судді в розгляді справи, якщо суддя брав участь у врегулюванні спору у справі за участі судді, не може брати участь в розгляді цієї справи по суті або перегляді будь-якого ухваленого в ній судового рішення.

Незаявила зміни стаття 22 чинного ЦПК України, яка в редакції проекту нового ЦПК України за номером статті 39, стосовно встановлених підстав для відводу секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача.

Суттєвих змін зазнали вимоги до заяви про самовідвід та відвід (в чинній редакції ст. 23, в редакції проекту нового закону ст. 40), а саме: встановлений строк для подання заяви про відвід терміном в десять днів з дня отримання учасником справи ухвали про відкриття провадження у справі, але не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. Самовідвід може бути заявлений не пізніше початку підготовчого засідання або першого судового засідання, якщо справа розглядається в порядку спрощеного позовного провадження. Після спливу вказаного строку заявляти відвід (самовідвід) дозволяється лише у виключних випадках, коли про підставу відводу (самовідводу) заявнику не могло бути відомо до спливу вказаного строку, але не пізніше двох днів із дня, коли заявник дізнався про таку підставу. Встановлення обставин, вказаних у пунктах 1 – 4 частини першої статті 37 цього Кодексу, статті 38 цього Кодексу, звільняє заявника від обов'язку надання інших доказів упередженості судді для цілей відводу.

Також встановлено, що якщо відвід заявляється повторно з підстав, розглянутих раніше, суд, який розглядає справу, залишає таку заяву без розгляду. Зловживання правом на відвід (безпідставний відвід, заявлення повторного відводу з тих самих підстав) тягне відповідальність, встановлену законом.

Охарактеризувати вказані зміни в сукупності можливо, як позитивні та такі, що спрямовані для встановлення чіткого визначеного Законом порядку подання заяв про відвід, з метою дисциплінування учасників справи, усунення можливих порушень, які зазначені у статті 17 Конвенції, яка закріплює один із основоположних принципів Конвенції – принцип неприпустимості зловживання правами, та не допу-

щення учасниками справи зловживання наданими їм процесуальними правами.

Однак деякі положення статей викликають сумніви щодо їх доцільності. Так, якщо відвід заявляється повторно з підстав, розглянутих раніше, суд, який розглядає справу, залишає таку заяву без розгляду, яка в свою чергу підлягає окремому оскарженню від рішення суду відповідно до п.16 ч.1 ст.354 нової редакції ЦПК України.

Новою редакцією Закону передбачена відповідальність у вигляді штрафу, за зловживання правом на відвід (безпідставний відвід, заявлення повторного відводу з тих самих підстав), однак не позбавляє право сторони на апеляційне оскарження, що в свою чергу може призвести до порушення встановлених законом строків розгляду справи.

Одним з основних завдань редакції нового ЦПК його розробники називають повноцінне забезпечення принципу змагальності сторін. Цивільний процес має стати справжнім змаганням зі справедливими правилами.

У зв'язку з чим, досить кардинальних та суттєвих змін зазнав встановлений порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу (в чинній редакції ст. 24, в редакції проекту нового ЦПК ст. 41).

Так, відповідно до ст. 41 проекту Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» Питання про відвід (самовідвід) судді може бути вирішено як до, так і після відкриття провадження у справі.

1. Питання про відвід судді вирішує суд, який розглядає справу. Суд задовольняє відвід, якщо доходить висновку про його обґрунтованість.

2. Якщо суд доходить висновку про необґрунтованість заявленого відводу, він вирішує питання про зупинення провадження у справі. У такому випадку вирішення питання про відвід здійснюється суддею, який не входить до складу суду, що розглядає справу, і визначається у порядку, встановленому частиною першою статті 34 цього Кодексу. Такому судді не може бути заявлений відвід.

Досить позитивно можна оцінити новацію кодексу (ч. 1 ст. 41) в частині вирішення питання про відвід (самовідвід) до відкриття провадження у справі, оскільки на практиці в деяких випадках, суд наперед знаючи про неможливість розгляду даної справи, був вимушений відкривати провадження у справі та здійснювати невідкладні процесуальні дії, що в подальшому безперечно виклало сумніви у доброчесності судді та підіривало авторитет судової влади.

Разом з тим, неоднозначну оцінку викликають ч. 2 та 3 ст. 41 Кодексу, так ч. 7 ст. 253 проекту Закону «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу

України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» передбачено право суду зупинити провадження у справі з цієї підстави. Також у відповідності до вимог ст. 354 проекту Закону передбачено, право на окреме оскарження від рішення суду ухвали про зупинення провадження у справі.

Крім того, звертаю увагу також і на ст. 211 проекту Закону, а саме на строки розгляду справи, в якій передбачено строк розгляду справи по суті протягом 30 днів з дня початку розгляду справи по суті (ч. 2), та порядок зупинення строків розгляду справи на стадії її розгляду по суті – п.1-3 ст. 252 та п. 1-3 ст. 253 проекту Закону.

Таким чином вищеперелічені фактори можуть стати засобом звичайного затягування процесу, та на мій погляд для подолання даної проблеми доцільно було б внести зміни до ст. 354 Кодексу, а саме щодо неможливості оскарження ухвали про зупинення провадження у справі, з підстави розгляду заяви про відвід.

Та попри все, на переконання усіх обговорень проекту нового ЦПК, пропонувані зміни до нормативно-правового акта, покликаного визначити засади здійснення цивільного судочинства, у цілому є позитивні й необхідні, однак перш ніж запроваджувати редакцію нового Закону, необхідно досить ретельно та уважно відпрацювати текст цього Закону, з урахуванням усіх існуючих особливостей цивільного судочинства.